

18. WYCHOWANIE W SZKOLE I W SPOŁECZEŃSTWIE

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Wychowanie młodego pokolenia i przygotowanie go do życia w dorosłości jest jedną z najważniejszych funkcji każdego społeczeństwa. „Szkoła winna współuczestniczyć w procesie wzrastania osobowego uczniów, wspomagając ich w realizowaniu człowieczeństwa przez urzeczywistnianie własnej, lecz właściwej hierarchii wartości”¹.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność współżycia i współpracy z ludźmi.

1 I. Błaszczak, *Wychowanie*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 1359-1360.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształtowanie postaw uczestnictwa i odpowiedzialności.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Wspólnotowy charakter powołania człowieka w planie Bożym.
- Bezinteresowny dar z siebie samego jest najpełniejszym wymiarem współudziału w rodzinie ludzkiej.
- Każda osoba w rodzinie ludzkiej ma swoje miejsce i znaczenie.
- Współżycie i współdziałanie z innymi jest warunkiem samorealizacji osoby.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Uczestnictwo w życiu wspólnotowym musi opierać się na wartościach, które będą pociągały i skłaniały do służenia innym.
- Kiedy troszczę się o dobro bliźnich, dbam tym samym o swoje dobro.
- Autentyczna wspólnota międzyludzka opiera się na miłości, solidarności, prawdzie i wolności.

→ ZASADY

- Uczę się współpracy poprzez działanie, które polega na przyznaniu każdemu równych praw i zadań do wykonania.
- Unikam zbytniego pouczenia i krytyki innych ludzi, staram się zawsze dostrzec ich pozytywne cechy.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Uczestnictwo w życiu społecznym jest obowiązkiem moralnym człowieka.
- Postawa konformizmu, życie bez ambicji sprzyja zamykaniu się człowieka na innych.
- Należy uwrażliwiać młodych ludzi na problemy życia społecznego, uczyć ich solidarności i zobowiązania do służby wspólnocie ludzkiej.

→ ZASADY

- Pilnuję, by u starszych dzieci nie ukształtowała się postawa dominacji nad młodszym rodzeństwem i chęć wysługiwania się nim. Udzielając dziecku przestróg lub porad, unikam postawy autorytarnej.
- Inicjuję gry, zabawy, sport (na przykład: piłka nożna, żeglarstwo), które angażują wszystkich członków rodziny.
- Uczę dziecko poświęcenia i wyrzeczenia na rzecz potrzebujących.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Należy kształtować postawę wielkoduszności.
- Postawa solidarności stwarza najlepsze warunki do równomiernego rozwoju wszystkich ludzi, eliminuje wyzysk i niewłaściwą konkurencję.
- Należy uczyć młodzież, że ważniejsze od tego, co człowiek wnosi w życie społeczne jest to kim on jest oraz kim się staje, uczestnicząc w życiu społecznym.

→ ZASADY

- Dbam o atmosferę życzliwości i poszanowanie każdego ucznia w klasie.
- Uczę młodych ludzi odwagi w walce o dobro wspólne i solidarność.
- Okazuję dezaprobatę wobec postaw konformizmu i wobec lęku przed własnym zaangażowaniem.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Konkretyzacją opisanych postaw mogą być wszelkie przedsięwzięcia i organizacje grupowe (wyjazdy, wycieczki), ale także sytuacje trudne, wymagające integracji uczniów, dające doskonałą okazję do polaryzacji postaw i przejścia od teorii do praktyki – autentycznego współdziałania w duchu pomocniczości. Może to być także wzajemna pomoc uczniów w zrozumieniu danego tematu czy zagadnienia.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Młody człowiek, dzięki umiejętności uczestnictwa w życiu społecznym, czuje się domownikiem środowiska, w którym żyje. Potrafi nawiązywać szczerze i głębokie relacje z wieloma osobami. Umie współpracować w grupie, w której dobrze się czuje. Nie wycofuje się z sytuacji trudnych i konfliktowych, potrafi odważnie stawić im czoła. Radzi sobie z problemem przy pomocy innych osób.

1.10. ZAGROŻENIA

Przeszkodą we włączeniu się w pracę rodziny ludzkiej jest przyjęcie postawy indywidualistycznej. Przejawia się ona nadmierną koncentracją na własnym rozwoju, bez troski o dobro wspólne. Rozwijanie zainteresowań i talentów przeradza się w rywalizację.

Współczesne tendencje subkulturowe oraz uwarunkowania ekonomiczno-społeczne nie sprzyjają współpracy międzyludzkiej. Wiele czynników wpływa na osłabienie więzi międzyludzkich, są to m.in.: atomizacja oraz przemieszanie społeczeństwa, odrywanie ludzi od ich historycznego kontekstu, od przywiązania do ziemi, od znajomości etosu narodowego i rodzimych tradycji, wreszcie od umiłowania ojczyzny. Ludzie zaczynają obawiać się siebie nawzajem, co przejawia się w lęku przed podejmowaniem trwałych, opartych na miłości, wierności i darze z siebie relacji przyjaźni, narzeczeństwa i małżeństwa. Namiastką relacji interpersonalnych staje się obcowanie z obrazem wykreowanym przez media czy Internet.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

FERDYDURKE

” Co ludzie powiedzą? Jeżeli nie chcesz być lekarzem, bądźże przynajmniej kobicieciarzem lub koniarzem, ale niech będzie wiadomo... niech będzie wiadomo... I słyszałem, jak jedna szeptała do drugiej, że jestem niewyrobiony towarzysko i życiowo, po czym znowu zaczynały mamiać umęczone próżnią, jaką tworzy-

łem im w głowie. W istocie, stan ten nie mógł trwać wiecznie. Wskazówki zegara natury były nieubłagane i stanowcze. Gdy ostatnie zęby, zęby mądrości, mi wyrosły, należało sądzić rozwój został dokonany, nadszedł czas nieuniknionego mordu, mężczyzna winien zabić nieutulone z żalu chłopię, jak motyl wyfrunąć, pozostawiając trupa poczwarki, która się skończyła. Z tumanu, z chaosu, z mętnych rozlewisk, wirów, szumów, nurtów, ze trzciny i szuwarów, z rechotu żabiego miałem się przenieść pomiędzy formy klarowne, skryształizowane przychasać się, uporządkować, wejść w życie społeczne dorosłych i rajcować z nimi. Jakże! Próbowałem już, usiłowałem i śmieszek mną wstrząsał na myśl o rezultatach próby.

↑ W. Gombrowicz, *Ferdydurke*, wyd. Nowy Teatr, Warszawa 2017, s. 7.

KOMENTARZ

Witold Gombrowicz w powieści *Ferdydurke* zwraca uwagę na ważne problemy natury społecznej, obyczajowej i psychologicznej. Utwór podnosi przede wszystkim kwestię funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. Pisarz, przyjmując krytyczną, refleksyjną postawę wobec świata, wypowiada się na tematy zasadnicze dla całej naszej kultury.

Powyższy fragment jest przykładem tego, że człowiek jest istotą społeczną. Autor *Ferdydurke* skłania do podjęcia walki ze schematami. Jest to początek drogi ku dojrzałości.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Już w starożytności Platon podkreślał wpływ społeczeństwa na rozwój jednostki – to właśnie w życiu społecznym objawia się człowiekowi powołanie. Osoba zawsze wychowuje się w danym środowisku i tylko tam może się w pełni rozwinąć. Naturalnie, współcześnie społeczeństwa są o wiele bardziej złożone, toteż wpływ otoczenia na jednostkę jest większy.

„W nowoczesnych i demokratycznych krajach Zachodu większość ludności, dostatecznie wykształcona i kulturalna, by uczestniczyć, w sposób odpowiedzialny i przynoszący pożytek ogółowi, w życiu publicznym – politycznym, ekonomicznym i kulturalnym – bez szczególnej inspiracji i kontroli państwa, lecz opierając się na osobistej politycznej podmiotowości jednostki i jej równych prawach, gwarantowanych konstytucyjnie. Rzeczą społeczeństwa obywatelskiego jest np. swobodna działalność gospodarcza, stowarzyszenia

użyteczności publicznej i związku zawodowe, wolna prasa, a nawet partie polityczne (zwłaszcza opozycyjne)”².

Poddając analizie historię filozofii wychowania, można zauważyć, że każda epoka posiadała własny system wychowania, odnosząc się do założeń swojego czasu. Problemy egzystencjalnie rozwiązywane były na różne sposoby na przestrzeni stuleci, jednakże pomimo różnic cywilizacyjnych, niezmiennie pozostaje to, że człowiek do swojego rozwoju potrzebuje być częścią społeczeństwa.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Działania wychowawcze nie mogą mieć miejsca w oderwaniu od wartości, które determinują cele wychowania. To duże zadanie stojące przed wychowawcą, aby w odpowiedni sposób przekazać określone wartości zgodne z danym systemem.

„Zadaniem wychowawcy jest odpowiedni wybór i uzasadnienie wartości (systemu, hierarchii), bowiem świat wartości jest niezmiernie bogaty, bywa ujmowany w różnych kategoriach klasyfikacyjnych i hierarchicznych (np. M. Schelera, N. Hartmanna, D. von Hilderbranda, W. Tatarkiewicza). W ujęciu pedagogicznym wartości «wyrażają to, co być powinno i czego pragniemy, wpisują w rzeczywistość pewien sens ostateczny, ukazują to, co naprawdę istotne i do czego dążyć»”³.

2 J. Hartman, *Spółczesność obywatelskie*, w: *Słownik filozofii*, red. J. Hartman, Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2009, s. 208.

3 A. Maj, *Wychowanie*, w: *Encyklopedia aksjologii...*, dz. cyt., s. 1370-1371.

Pytanie, ku jakim wartościom wychowywać młodzież? Człowieka dojrzałego jako osobę opisują takie wartości jak godność, mądrość, wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości i zdolność do transcendencji. Praca wychowawcza i pedagogiczna dąży ku poznaniu tych wartości.

„Zadaniem szkoły jest podejmowanie działań wspomagających, motywujących, inspirujących i animacyjnych na rzecz budowania wspólnot klasowych, a także takie oddziaływanie, aby wartości realizowane we wspólnocie, stały się przeciwwagą dla przejawów sekularyzacji, relatywizmu moralnego i konsumpcjonizmu. Szkoła winna współuczestniczyć w procesie wzrastania osobowego uczniów, wspomagając ich w realizowaniu człowieczeństwa przez urzeczywistnianie własnej, lecz właściwej hierarchii wartości”⁴.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Człowiek porusza się w obrębie pewnej społeczności, która posiada określone zasady i prawa. Niezależnie od tego, czy mówimy o skali makro czy mikro, o całym państwie, czy tylko o grupie szkolnej, ten wpływ jest bardzo istotny. Determinuje bardzo często nasze działanie, wybory i życie.

„Wpływ społeczny to proces, w wyniku którego dochodzi do zmiany zachowania, opinii lub uczuć człowieka wskutek tego, co robią, myślą lub czują inni ludzie. W myśl tej definicji warunkiem wpływu nie jest ani uświadomienie sobie przez jednostkę zachodzących w niej zmian (wiele z nich odbywa się poza progiem świadomości), ani intencjonalność oddziaływań innych (sporo oddziaływań ma charakter niezamierzony przez sprawcę). Wzajemne wywieranie na siebie wpływu przez jednostki, grupy i organizacje społeczne jest istotą życia społecznego”⁵.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Pierwszą wspólnotą dla człowieka jest rodzina. To w niej dokonują się wczesne procesy poznawcze, pierwsze więzi i kształtuje się duchowość. To w rodzinie przekazywana jest tradycja, wartości.

„Rodzina w normalnym biegu rzeczy jest podstawową komórką społeczną, która rodzi i wychowuje człowieka jako uczestnika szerszych form życia społecznego. Rodzina jest tym podstawowym «my», w którym spełniają

4 I. Błaszczak, *Wspólnota klasy szkolnej*, w: *Encyklopedia aksjologii...*, dz. cyt., s. 1359–1360.

5 B. Wojciszke, *Psychologia społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021, s. 276.

się jeszcze relacje «ja-ty» i w którym już rodzi się zagadnienie wspólnego dobra, które transcenduje relacje «ja-ty». Relacja «ja-ty» między mężem a żoną, a następnie między dzieckiem a rodzicami jest pierwszą szansą i zarazem pierwszą i może najważniejszą formą otwarcia się osobowego na świat, na osobę drugą i na dobro wspólne. Tylko bowiem (w normalnym biegu rzeczy) przez rodzinę człowiek przychodząc na świat ma możliwość biologicznego przetrwania, wykształcenia w sobie wszystkich koniecznych biologicznych ośrodków życia psychicznego, pierwszego zetknięcia się z bytem rzeczy i z bytem ludzkich osób. Ponadto tylko w rodzinie człowiek uczy się dostrzegać dobro wspólne, transcendujące jednostkowe wymiary, i przez rodzinę człowiek staje się uczestnikiem wspólnoty, tworzy pierwsze «my». Dlatego rola rodziny w kształtowaniu osobowego nastawienia nigdy nie może być przeceniona, co nie znaczy, że nie bywają teorie nieracjonalnie rozwiązujące stosunek rodziny do społeczności szerszych”⁶.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

Dlatego nawet życie ludzkie, choć jest fundamentalnym dobrem człowieka, zyskuje sens moralny dopiero przez odniesienie do dobra osoby, którą zawsze należy afirmować dla niej samej: podczas gdy zabójstwo niewinnej ludzkiej istoty pozostaje zawsze niedozwolone, to oddanie własnego życia (por. J 15,13) dla miłości bliźniego lub na świadectwo prawdzie może być czynem dozwolonym i chwalebny, a nawet obowiązkiem. W rzeczywistości więc jedynie przez odniesienie do tego, czym jest ludzka osoba jako „integralna jedność”, to znaczy jako „dusza, która wyraża się poprzez ciało, i ciało formowane przez nieśmiertelnego ducha”, można odczytywać ów szczególny ludzki sens ciała.

↑ V Spl 50.

Nasze życie nie zostało nam dane jako libretto, w którym wszystko zostało napisane, ale jest wyjściem, chodzeniem, czynieniem, szukaniem, oglądaniem... Trzeba wejść w przygodę poszukiwania spotkania oraz pozwolić się szukać i spotkać Bogu.

Bóg jest obecny w życiu każdej osoby, Bóg jest w życiu każdego. Również wtedy, gdy życie jakiejś osoby okazało się porażką, gdy jest zniszczone przez wady, przez narkotyki albo jakąś inną rzecz, Bóg jest w jej życiu. Można i trzeba

6 M.A. Krąpiec, *Spółczesność*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, [online:] <http://www.ptta.pl/pdf/pdf/s/spoleczenstwo.pdf> [dostęp: 28.03.2022].

szukać Boga w każdym ludzkim życiu. Także wtedy, gdy życie jakiejś osoby jest terenem pełnym cierni i chwastów, zawsze jest miejsce, gdzie dobre nasienie może wzrastać. Należy ufać Bogu.

↑ Franciszek, *Serce wielkie i otwarte na Boga*, rozm. przepr. A. Spadaro, „La Civiltà Cattolica”, „Deon. pl”, [online:] <http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/wywiady-franciszek/art,1,serce-wielkie-i-otwarte-na-boga-calosc-wywiadu.html> [dostęp: 16.05.2022].

4.3. PISMO ŚWIĘTE

„ Nikt zaś z nas nie żyje dla siebie i nikt nie umiera dla siebie: jeżeli bowiem żyjemy, żyjemy dla Pana; jeżeli zaś umieramy, umieramy dla Pana. I w życiu więc i w śmierci należymy do Pana.

↑ Rz 14,7-8; por. Pwt 5,17; Hi 12,10.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

„ Życie ludzkie jest święte, ponieważ od samego początku domaga się „stworczego działania Boga” i pozostaje na zawsze w specjalnym odniesieniu do Stwórcy, jedyne swego celu. Sam Bóg jest Panem życia, od jego początku aż do końca. Nikt, w żadnej sytuacji, nie może rościć sobie prawa do bezpośredniego niszczenia niewinnej istoty ludzkiej.

↑ KKK 2258; por. 2261; 2262.

V. LITERATURA

- Błaszczak I., *Wspólnota klasy szkolnej*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 1359–1360.
- Chałas K., *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. Elementy teorii i praktyki*, t. 2, *Naród, ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój*, wyd. Jedność, Lublin–Kielce 2006.
- Człowiek – Kościół – Świat. *Katolicka myśl społeczna u progu III tysiąclecia*, red. A. Lepa, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2002.
- Ecler B., *Rodzinne wychowanie do wysiłku*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2001.
- Franciszek, *Serce wielkie i otwarte na Boga*, rozm. przepr. A. Spadaro, „La Civiltà Cattolica”, „Deon.pl”, [online:] <http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/wywiady-franciszek/art,1,serce-wielkie-i-otwarte-na-boga-calosc-wywiadu.html> [dostęp: 16.05.2022].
- Franciszek, *To niewiele, które staje się bogactwem*, Rzym, 30.05.2013, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/bcialo_30052013.html [dostęp: 16.05.2022].
- Gombrowicz W., *Ferdynand*, wyd. Nowy Teatr, Warszawa 2017.
- Hartman J., *Spółczesność obywatelska*, w: *Słownik filozofii*, red. J. Hartman, Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2009, s. 208.
- Jan Paweł II, *Encyklika Sollicitudo rei socialis*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. S. Małysiak, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, s. 319–376.
- Jan Paweł II, *Encyklika Veritatis splendor*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małysiak, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2005, s. 531–637.
- Krąpiec M.A., *Spółczesność*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, [online:] <http://www.ptta.pl/pef/pdf/s/spoleczenstwo.pdf> [dostęp: 28.03.2022].
- Kultura pokoju w rodzinie i przez rodzinę*, red. J. Śledzianowski, wyd. Zakład Resocjalizacji i Profilaktyki Społecznej Wydziału WSP, Kielce 2000.
- Maj A., *Wychowanie*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 1370–1371.

Stępnia M., *Spółeczny wymiar wiary*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2002.

Wojciszke B., *Psychologia społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021.

Wojtyła K., *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, wyd. TN KUL, Lublin 2019.

Wyszyński S., *Miłość i sprawiedliwość społeczna. Rozważania społeczne*, wyd. Pallottinum, Poznań 2001.